

**A *Catoptria mytilella* (Hübner, 1805) magyarországi
elterjedése és biológiája**
**Distribution and biology of the *Catoptria mytilella* (Hübner, 1805)
in Hungary**
(Lepidoptera: Crambidae)

Fazekas Imre

Abstract: A revision of the incorrectly or incompletely identified *Catoptria mytilella* material from Hungary is given. The diagnosis of the species is presented, genitalia structures are illustrated. Biological data and habitats of the species are discussed. New information are also given as 12 localities for occurrences previously unrecorded. Main text is in Hungarian with English summary, with 10 figures.

Keywords: Lepidoptera, Crambidae, *Catoptria mytilella*, confirmed records, biology, distribution, checklist of Hungarian *Catoptria* species, Hungary.

Author's address: Fazekas Imre | Regiograf Institute | H-7625 Pécs, Magaslati út 24. |
E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Summary: In the past decades the author examined the representatives of the genus *Catoptria* Hübner, 1825 (family?) occurring in Hungary with great details. He concluded that the occurrence of eleven *Catoptria* species is proved on the basis of 2500 specimens he examined in public and private collections, and the 300 genitalia dissections he prepared. The voucher specimens for the occurrences in Hungary are deposited in the collections found in the following cities and towns: Budapest, Gyöngyös, Kaposvár, Komló, München, Pécs, Szombathely, Vienna and Zirc (the detailed list of the collections is found in the main body of the work).

In the present study the author works on the identification problems of *Catoptria mytilella* (Hübner, 1805) and analyses the geographical distribution and bionomics of the species. He remarks that the species in Hungary has been often mixed with congeners or misidentified. For the sake of having correct identification he presents the diagnosis of the species and figures the genitalia structures. The caterpillar and the host plant of the species is not yet known in Hungary. Supposedly the caterpillar lives on mosses.

The imagines flies from the middle of June to middle of September. Probably the species has two annual generations. According to the collecting sites the species occurs between the elevations 150 and 400 metres. It is more a species of hills and downs, as it has not been recorded yet on the plain. The species is euryok, therefore it inhabits clearings and edges of mesophilous woodlands, but is occurs also in warmer forests and heathlands, as well as in *Pinus* forests on sandy soils, moreover in greenbelts of various settlements.

Bevezetés

A magyarországi és a környező földrajzi területek (Pannon-régió) *Catoptria* fajairól igen kevés átfogó vizsgálati tanulmány jelent meg magyar szerzőktől (vö. Fazekas 1986, 1989, 1990ab, 1992, 2002ab). A fajok biológiájáról, országos elterjedéséről nem sok összefoglaló ismeretünk van (Fazekas 1996, Gozmány 1963, Szent-Ivány 1942).

Jelen tanulmányban – hazai vonatkozásban – először revideálok a jelentősebb magyar gyűjteményekben őrzött *Catoptria mytilella* anyagot, ahol néhány példány tévesen a rokon fajok közé volt besorolva. A vizsgált példányok alapján áttekin-tem a faj diagnózisát, biológiáját és földrajzi elterjedését. A rendelkezésünkre álló gyűjteményi példányok alapján megállapítható, hogy a *Catoptria mytilella* első hiteles magyar példányát – trianoni országhatáron belül – Schmidt Antal gyűjtötte Ba-dacsonyban, 1921-ben (in coll. MTM). 2015-ig csupán 10 lelőhelyről sikerült ki-mutatni. A tanulmány végén táblázatos formában, a természetföldrajzi nagytájak szerint összesítem a hazai *Catoptria* fajok földrajzi elterjedését.

Anyag és módszer: Számos különböző *Catoptria* fajnév alá besorolt példány került felboncolásra annak eldöntésére, hogy mely példányok, melyik taxonhoz tartoznak. A vizsgált példányok, s az elkészített genitália preparátumok jelentős része a komlói Regiograf Intézetben vannak elhelyezve, euparalban és kanadabalzsamban. Azért, hogy az ivarszervek térszerkezetét a későbbiekben is tanul-mányozni lehessen, a vizsgálati anyag néhány példányának genitáliáját 97%-os glicerinen tartósítva, műanyag csőben, a rovartüre tűztem. Az imágók képei Zeiss sztereo mikroszkópra szerelt BMS tCam 3,0 MP digitális kamerával készültek, a ScopePhoto 3.0.12 szoftver segítségével. A genitália fotókat a Scopium XSP-151-T-Led biológia mikroszkóppal és a számítógéphez csatlakoztatott MicroQ 3.0 MP digitális kamerával készítettem 20x-os és 50x-es nagyítással. Az így elkészített habi-tus és preparátum fotókat a Corel Draw és Photoshop programokkal elemeztem. Az Excel 2013-ban rögzített lelőhelyi adatsorok alapján, a Power Map felhasználásával szerkesztettem meg a faj provizó-rikus magyarországi elterjedési térképét. Rövidítések a szövegben: MTM= Magyar Természettudo-mányi Múzeum, Budapest; RI= Regiograf Intézet, Komló.

Eredmények

Catoptria mytilella (Hübner, 1805)

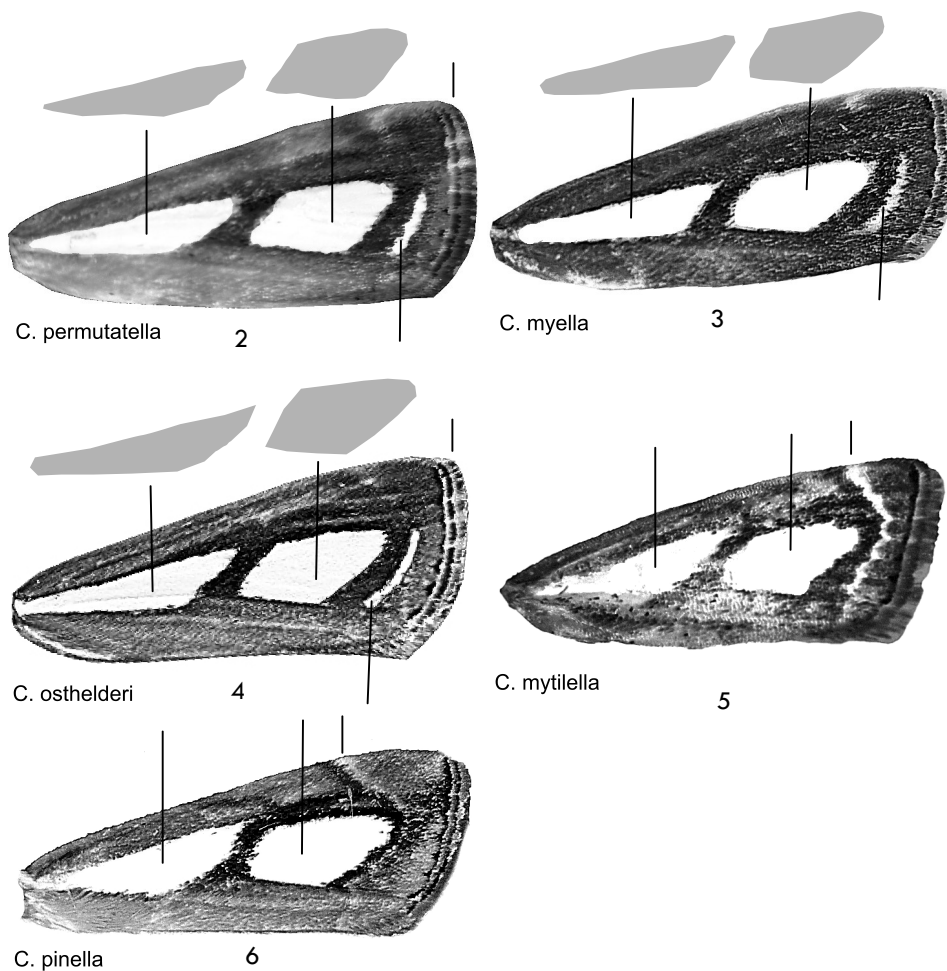
[*Tinea*] *mytilella* Hübner [1805], Samml. eur. Schmett. Tinea, Taf. 42, Fig. 287. Locus typicus: nincs megadva, valószínűleg Németország. A typus(ok) elvesztek.

Diagnózis: Az elülső szárnyak fesztávolsága 19–24 mm. A palpus, a fej, és a tor felül fehér. Az elülső szárnyak alapszíne sárgásbarna, vagy rozsdabarna, több-nyire igen változékony. A belső fehéres folt a hátszegély irányába kiszélesedik, a külső folt bazálisán széles, apikálisan enyhén nyújtott. A szubterminális keresztcsík fehér és vékony, jól látszik. A fekete, marginális folt sor teljes. A hím genitáliában

valva costális nyúlványa erőteljes, alakja inkább dobverőszerű, igen variábilis. A sacculus tüské-je laterális nézetben rendszerint túlnyúlik a costa szegélyén. Alakja lehet túske- vagy túsze-rű. Az aedeagus apikális nyúlványa jóval véko-nyabb és rövidebb, mint a rokon fajoké. A cornutus-ok száma 6–9, nagyok, formájuk ele-fántagyszerű. A nőstény genitáliában az antrum jól fejlett, oldalnézetben szögletes for-mát mutat.

1 ábra. A *Catoptria mytilella* fontosabb diagnosztikus bélyegei
Fig. 1. Diagnostic characters (indicated) of *Catoptria mytilella*

2–6. ábra. Öt magyarországi *Catoptria* faj elülső szárnyának diagnosztikus karakterei: 2. *C. permutatella*, 3. *C. myella*, 4. *C. osthelderi*, 5. *C. mytilella*, 6. *C. pinella*

Figs. 2–6. Diagnostic characters (indicated) of five Hungarian *Catoptria* species

Hasonló fajok: *Catoptria conchella* ([Denis & Schiffermüller], 1775); *C. pauperella* (Treitschke, 1832); *C. colchicella* (Lederer, 1870); *C. dimorphella* (Staudinger, 1881); *C. pinella* (Linnaeus, 1758).

Bionómia: Az imágókat június közepétől szeptember közepéig gyűjtötték. Nem kizárt, hogy a Kárpát-medencében kétnemzedékes. A preimaginális állapotról kevés és bizonytalan adatunk van. A 19. század végi megfigyelések szerint (Sorhagen 1886) a hernyók mohapárnában táplálkoznak áprilistól június elejéig.

Magyarországi elterjedési adatok az irodalomban: Balatonfüred (Koloskavölgy), Badacsonytomaj, Fenyőfő, Pécs (Árpád-tető), Sümeg, Uza (Fazekas 1988); Epöl (Szabóky & Kutassy 2013); Sejce [kőbánya] (Szabóky 2010).

Az MTM gyűjteményében őrzött példányok adatai: 1 ex, Badacsony (Lábdi-hegy), 1921.07.07. Dr. Schmidt; 1 ex, Uzsza (nyíres-callunás), 1951.08.17. Dr. Gozmány; 2 ex, Sümeg, 1954, 08.16. Barkóczi; 2 ex, Fenyőfő („term. véd. ter.”, 1956.07.7–8. et 1956.08.25. Tallós Pál; 1 ex, Szakonyfalu, 1956.06.18. Tallós Pál.

A komlói Regiograf Intézetben őrzött példányok: 1♂, Pécs, Árpád-tető, 1971.07.10. leg. et gen. prep Fazekas I. No. 2141; 1♂, Balatonfüred (Koloska-völgy), 1977.07.22. Szabóky Cs. (téves határozás = *Catoptria pinella*), gen. prep. Fazekas I. No. 2136; 1♂, Komló, Hasmány-tető, 280 m, 2015.08.10. Fazekas I.

Az MTM-ben őrzött, s a történelmi Magyarország területén gyűjtött példányok jegyzéke: 1 ex, Orsova (RO), 1904.07.22. Uhryk; 3 ex, Herkulesfürdő [Băile Herculane, RO], 1904.07. 22, 26, 28. Uhryk; 3 ex, Herkulesfürdő, 1907.08.13. Schmidt; 1 ex, Herkulesfürdő, 1913.09.15. Aszner; 1 ex, Herkulesfürdő, 1918.07.17. Aszner; 3 ex, Trencsén [Trenčín, SK], 1912.06.20., 1912.07.23., 1917.07.06. Pazsiczky; 2 ex, Vágzamárd [Zamorovce, SK], 1911.07.04. et 1911.07.09. Pazsiczky. 1 ex, [Körösrév (Vadu Crisului, RO)] Zichy-barlang, 1916.08.[?]. Dr. Kormos. Megjegyzés a példányok többségét Uhryk *Catoptria pinella*-nak határozta.

Magyarországi elterjedése és habitatjai: Dél-Dunántúl: Mecsek, Baranyai-Hegyhát; – Nyugat-magyarországi peremvidék: Sopron–Vasi-síkság (Rába-völgy); – Dunántúli-középhegység: Balaton-felvidék, Keszthelyi-hegység, Déli-Bakony, Bakonyalja, Keleti-Gerecse; – Északi-középhegység: Cserhát (Naszály). A lelőhelyek tengerszint feletti magassága 150 és 400 m közé esik, inkább dombvidéki faj, melyet az alföldi területeken ez idáig még nem figyeltek meg. Euriök faj, mely előfordul a mezofil jellegű lombdők irtásain, tisztásain, erdőszegélyeken, de felbukkan melegkedvelő erdőkben, csarabosokban és homoki fenyvesekben, sőt kertés lakótelepen is.

Area: Bleszynski (1965) szerint Dél-Svédországtól Európa számos országában gyűjtötték Spanyolországtól Cipruson át egészen a Kaukázus vidékéig. Szibériában eléri Jenyiszej [Yenisey] régiót (Sinev 2008). Az újabb vizsgálataim szerint európai arealútpontja az Alpok-, Kárpátok régióra illetve a Balkánra esik, egészen 2000 m-ig felnyomul. Nagy valószínűséggel egy szibériai faunaelem.

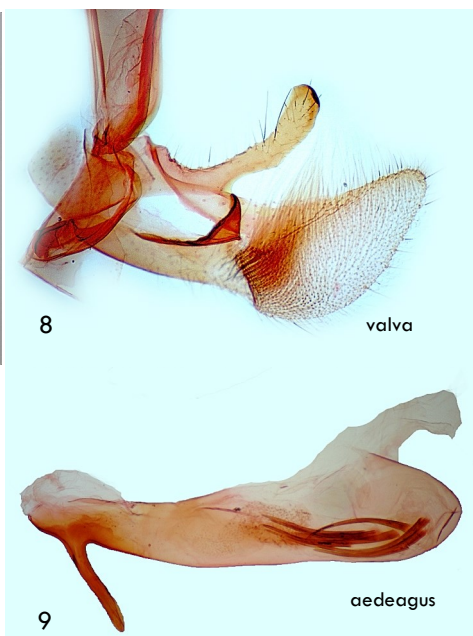
Jegyzet: A téves határozások miatt a 20. század közepén csupán egyetlen lelőhelyét ismerték Sümegről, s dél-európai, hegyvidéki fajnak tekintették (Gozmány 1963). Magyarországon ritka és lokális (Fazekas 1987, 1988). Slamka (2008) magyar elterjedési térképe csupán vázlatos.

Az alábbiakban (1. táblázat) áttekintem a magyarországi *Catoptria* fajok névjegyzékét, majd táblázatos formában, a természetföldrajzi nagytájak szerint a taxonok földrajzi elterjedését. A korábbi, hat nagytáj (makrorégió) helyett (vö. Fazekas 1996) már hét „tájegységet” különítettem el. A (Nagy-)Alföldet Dunai-alföldre és Tiszai-alföldre bontottam szét természetföldrajzi, ökológiai és állatföldrajzi megfontolásból.

Köszönet: Köszönetet mondok Katona Gergelynek (MTM, Budapest) a gyűjteményi adatokért valamint Bálint Zsoltnak (MTM, Budapest) az angol nyelvi fordításhoz nyújtott segítségével.

1. táblázat. A magyarországi *Catoptria* fajok földrajzi elterjedése a földrajzi nagytájak szerint
Table 1. Distribution of Hungarian *Catoptria* species in Hungary according to natural landscape
Rövidítések – Abbreviations: Ta= Tiszai-alföld, Da= Dunai-alföld, Ka= Kisalföld, Ny= Nyugat-magyarországi peremvidék, DD= Dél-Dunántúl, Dk= Dunántúli-középhegység, Ék= Északi-középhegység. Numerikus jelek – Numerical signs: 0= hiányzó/absent, 1= jelen van/present

<i>Catoptria</i> spp.	Ta	Da	Ka	Ny	DD	Dk	Ék
<i>C. permutatella</i>	0	0	0	1	1	0	1
<i>C. myella</i>	0	0	0	1	0	1	0
<i>C. osthelderi</i>	0	0	0	1	0	1	0
<i>C. mytilella</i>	0	0	0	0	1	1	1
<i>C. pinella</i>	1	1	1	1	1	1	1
<i>C. margaritella</i>	0	1	0	0	0	1	0
<i>C. fulgidella</i>	0	1	1	0	0	0	0
<i>C. falsella</i>	1	1	1	1	1	1	1
<i>C. confusella</i>	0	1	0	1	0	1	1
<i>C. verella</i>	1	1	1	1	1	1	1
<i>C. lythargyrella</i>	0	0	1	0	1	1	1

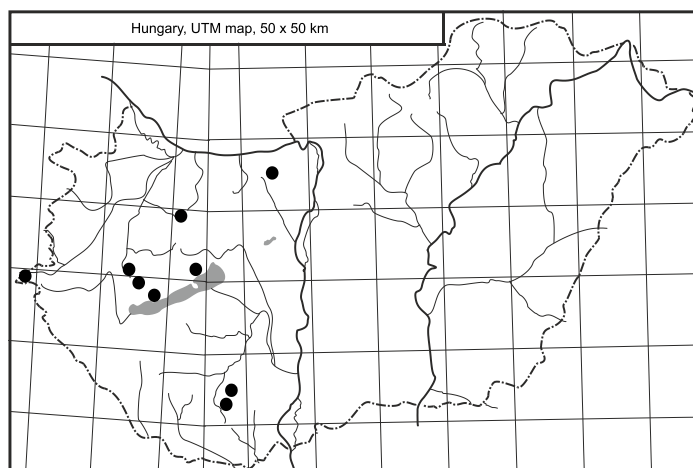

7–9. ábra. *Catoptria mytilella*: 7. imágó, 8. ♂ genitália; valva (20x), 9. aedeagus (30x), Pécs (Árpád-tető), gen. prep. Fazekas I. No. 2141.

Figs 7–9. Wings and male genitalia of *Catoptria mytilella*: 7. imago, 8. ♂ genitalia (valva), 9. aedeagus; Hungary, Pécs (Árpád-tető).

10. ábra. A *Catoptria mytilella* lelőhelyei Magyarországon

Fig. 10. Localities of *Catoptria mytilella* in Hungary

Irodalom – References

- Fazekas I. 1986: Ergänzungen zur Verbreitung europäischer Crambinae- und Pterophoridae-Arten. – Entomologische Zeitschrift, Essen 90: 245–253.
- Fazekas I. 1989: A *Catoptria persephone* Bleszynski, 1965 előfordulása Magyarországon. (*Catoptria persephone* Bleszynski, 1965, eine neue Art in Ungarn, Crambidae). – Állattani Közlemények 75: 147–150.
- Fazekas I. 1990a: *Catoptria myella* Hbn., *Dioryctria schuetzeella* Fuchs und *Cadra figuliella* Gregson, neuen Arten für die Fauna Ungarns. – Entomologische Nachrichten und Berichte, Leipzig 34: 39.
- Fazekas I. 1990b: *Catoptria aetnella* Zerny, 1943 und *C. wolffi* Ganév & Hacker, 1984 neue Synonyme von *C. dimorphella* Staudinger, 1882. – Nachrichten des Entomologischen Vereins Apollo, Frankfurt a. Main, N.F. 11: 105–111.
- Fazekas I. 1992: Adatok az Alpokalja Pterophoridae és Crambinae fajainak ismeretéhez. (Angaben zur Kenntnis der Pterophoridae- und Crambinae-Arten des Alpenvorlandes, W-Ungarn). – Savaria 20/2: 41–48.
- Fazekas I. 1996: Systematic Catalogue of the Pyraloidea, Pterophoridae and Zygaenoidea of Hungary. – Folia Comloensis, Supplementum, 34 p.
- Fazekas I. 2002a: Adatok Magyarország Pyraloidea faunájának ismeretéhez (3.). A *Catoptria confusella* (Staudinger, 1882) magyarországi elterjedése és biológiája (Microlepidoptera: Crambidae) – Daten zur Kenntnis der Pyraloidea-Fauna (Nr. 3) *Catoptria confusella* (Staudinger, 1882). – Folia Historico Naturalia Musei Matraensis 26: 279–287.
- Fazekas I. 2002b: Die taxonomische und tiergeographische Revision des Artenpaares *Catoptria confusella* (Staudinger, 1882) und *Catoptria incertella* (Herrich-Schäffer, 1852), Lepidoptera, Crambidae. – Quadrifina, Wien 5: 1–16.
- Gozmány L. 1963: Molylepkek VI. Microlepidoptera VI. – Fauna Hungariae XVI., 7: 289 p.
- Sinev S. Yu. 2008: Crambidae. – In Sinev S. Yu. (ed.): Catalogue of the Lepidoptera of Russia. – St. Petersburg–Moscow, KMK Scientific Press, pp. 187–206.
- Slamka F. 2008: Pyraloidea of Europe (Lepidoptera) Volume 2 | Crambinae & Schoenobiinae. – Bratislava, 223 p.
- Sorhagen L. 1886: Die Schmetterlinge der Mark Brandenburg und einiger angrenzender Landschaften. Mit besonderer Berücksichtigung der Berliner Arten. – Berlin, X + 368 p.
- Szabóky Cs. 2010: A Naszály lepkei (Lepidoptera). – Rosalia 5: 657–741.